

вых обязательств по косвенным методам» от 27.05.2002 г., № 697 // Офіційний вісник України. –2002. –№ 22. – Ст.1066.

11. Приказ Государственной налоговой администрации Украины «Об утверждении Порядка оформления результатов документальных проверок относительно соблюдения налогового и валютного законодательства субъектами предпринимательской деятельности – юридическими лицами, их филиалами, отделениями и другими обособленными подразделениями» от 16.09.2002 г., № 429, зарегистрирован в Министерстве юстиции Украины 29.12.2002 г., № 1023/7311 // Офіційний вісник України. –2003. –№ 1. –Ст.38.

12. Приказ Государственной налоговой администрации Украины «О взаимодействии между подразделениями органов государственной налоговой службы Украины при организации документальных проверок юридических лиц» от 04.06.2002 г., № 263 // Налоги и бухгалтерский учет. –2002. –№ 65. –С.5-16.

13. Приказ Государственной налоговой администрации Украины «Методические рекомендации определения сумм налоговых обязательств по косвенным методам» от 05.07.2002 г., № 312/ДСК // Бухгалтерия. Налоги. Бизнес. –2002. –№ 36/1-2. –С.9-42.

Поступила в редколлегию 24.10.2003

РЕВА Д.Н. КОНТРОЛЬНО-ПОДАТКОВІ ПРАВОВІДНОСИНИ І ЮРИДИЧНІ ФАКТИ

Розглянуто питання розробки юридичних фактів, з якими сполучене виникнення, зміна і припинення контрольно-податкових правовідносин.

REVA D.N. CONTROL-TAX LEGAL RELATIONS AND THE LEGAL FACTS

Questions of development of the legal facts to which occurrence is connected, change and the termination of control and tax legal relations are considered.

УДК (094.4)[343.10:616.082](477)

В.В. РОЖНОВА

Київський інститут внутрішніх справ при Національній академії внутрішніх справ України

ПОМІЩЕННЯ ОСОБИ У МЕДИЧНИЙ ЗАКЛАД: ПРОПОЗИЦІЇ ДО НОВОГО КПК УКРАЇНИ

Розглянуті окремі питання підстав і процесуального порядку поміщення особи у медичний заклад для проведення стаціонарного експертного дослідження; обґрунтовано медичний характер щодо способу експертизи і юридичний характер питання щодо підстав поміщення особи у медичний заклад; до нового КПК України запропоновано норму, що передбачає підстави і процесуальний порядок направлення обвинуваченого на стаціонарну експертизу.

Насамперед слід сказати, що на практиці мають місце факти, коли на стадії досудового розслідування не призначаються експертизи за наявності у справі всіх підстав для цього, і навіть за умови обов'язкового їх призначення відповідно до ст.76 КПК України. Про поширення такої практики свідчить, зокрема, те, що у 2002 році з 2438 призначених судами експертиз 1157, або майже половина (47,5%), згідно з вимогами зазначеної статті повинні були призначатися під час досудового слідства.

Така ситуація безумовно негативно впливає на якість проведення досудового розслідування. У тих випадках, коли висновки експертизи суттєво впливають на кваліфікацію діяння або тягнуть зміну обвинувачення на більш тяжке чи таке, що істотно відрізняється за фактичними обставинами від пред'явленого, суди повертають справи на додаткове розслідування з мотивів неповноти досудового слідства. Протягом десяти місяців 2001 року загальними судами у зв'язку з необхідністю проведення судових експертиз було повернуто на додаткове розслідування

1484 справи, у тому числі 573 - щодо 616 підслідних, які трималися під вартою.

У переважній більшості випадків суди змушені були усувати недоліки слідства і, не повертаючи справ на додаткове розслідування, самі призначали необхідні у справах експертизи, що спричиняло тяганину під час їх розгляду. Як показало узагальнення, найчастіше суди призначали судово-медичні та судово-психіатричні експертизи. Так, протягом 2000 року суди призначили 1304 судово-медичні експертизи, або 53,5% від їх загального числа [1, с.29-30].

Наведені дані свідчать про те, що практичні працівники органів досудового слідства не досить чітко розуміють і правильно застосовують процесуальні норми, які регулюють процесуальні підстави і порядок призначення судово-медичної і судово-психіатричної експертизи.

Такі експертизи можуть бути проведені заочно, амбулаторно і стаціонарно. При призначенні проведення експертиз у медичних установах важливе значення має пра-

вильний вибір її форми – амбулаторна чи стаціонарна. У кожній з них є свої переваги і недоліки. Перевага амбулаторної експертизи полягає в її швидкості проведення, стаціонарної – у більшій кількості методів дослідження, які застосовуються, а, відповідно, і в більш надійному експертному висновку. Необхідність у поміщенні особи в медичний заклад виникає у випадку, якщо для вирішення поставлених перед експертом питань потрібне довготривале стаціонарне обстеження.

Вірне вирішення питання щодо підстав поміщення особи у медичний заклад має важливе практичне значення. Невиправдано велика кількість осіб, які направляються для стаціонарного обстеження, викликає затягування строків розслідування. Наприклад, за даними Н.В. Затєєвої, серед 150 осіб, які були обстежені, 72 – були направлені на стаціонарну судово-психіатричну експертизу на підставі того, що в момент вчинення злочину перебували у стані простого алкогольного сп'яніння. Усі вони були визнані осудними [2, с.228].

Питання про право вибору форми проведення експертизи вирішується по-різному. У літературі з цього приводу відсутня єдність думок. Одні автори вважають, що право визначення способу проведення експертизи має належати не експерту, а органу, який призначив експертизу [3, с.26-27, 4, с.116-117]. Інші, ґрунтуючись на вивченні випадків зі складнощами у діагностиці і дачі висновку, переконані, що вибір методу експертизи є медичним питанням і його вирішення має бути віднесено до компетенції експерта [5, с.50-51]. Вибір форми проведення експертизи, як на нас, повинен зумовлюватися складністю виконання експертного дослідження, що можуть оцінити лише експерти, керуючись медичними критеріями. У зв'язку з цим не досить обґрунтовано видається думка С.М. Шишкова, що складність експертного дослідження може бути оцінена органом, який призначає експертизу, оскільки останній використовує при цьому більш широкую (порівняно з експертами) інформаційну базу [6, с.81].

Для вірного вирішення цього питання, на мій погляд, необхідно розділяти два моменти: питання про вибір способу експертизи і питання про підстави поміщення особи у медичний заклад. Питання про вибір методу експертного дослідження завжди повинно вирішуватися експертом з огляду на те, що його вирішення потребує спеціальних знань, на підставі яких можна рекомендувати той чи інший спосіб дослідження. Поміщення особи у медичний заклад є питанням юридичного характеру, яке повинно вирішуватися органом, який призначає експертизу. Підставою для прийняття рішення про поміщення особи у медичний заклад може виступати висновок експерта з цього питання. У таких випадках експерт буде виступати у ролі спеціаліста, а його висновок про необхідність стаціонарного обстеження можна оформлювати у вигляді довідки (або акту).

Саме так вирішується це питання у кримінально-процесуальних кодексах Азербайджану, Казахстану, Узбекистану. Так, у відповідності зі ст.149 КПК Узбекиста-

ну обвинувачений (а у ст.188 КПК Азербайджану – і підозрюваний) поміщається в стаціонар тільки згідно з висновком експерта про необхідність довготривалого медичного обстеження. Стаття 172 КПК Казахстану передбачає проведення стаціонарної експертизи “якщо на думку експерта це необхідно”.

Від способу проведення експертизи залежить ступінь свободи особи, яку обстежують. При поміщенні особи у медичний заклад для проведення стаціонарної експертизи суттєво обмежується її свобода, особа на досить тривалий термін ізолюється від звичного оточуючого середовища. Усе це потребує певних гарантій поміщення особи у медичний заклад лише у необхідних випадках. А тому, навіряд чи буде виправданим поміщення особи у медичний заклад на підставі фактичних даних, аналіз і оцінка яких проводилися посадовою особою, що не володіє спеціальними знаннями у цій галузі. Необхідність поміщення особи у медичний заклад може бути встановлена достовірно лише на підставі висновку експерта, який проте не є обов'язковим для особи, яка провадить дізнання, слідчого, прокурора і суду.

Незважаючи на те, що у літературі є рекомендації щодо вибору способу проведення експертизи, вони не містять необхідного визначення підстав поміщення особи у медичний заклад [5, с.51-54, 7]. Майже для кожної з цих рекомендацій застережені винятки або зазначаються спеціальні умови їх дії. Отже, при застосуванні у кожному конкретному випадку цих рекомендацій все одно необхідні спеціальні медичні знання, якими володіє лише експерт.

Зважаючи на викладене, вважаю, що особа може бути поміщена у медичний заклад для проведення стаціонарної експертизи за наявності висновку експерта про необхідність тривалого спостереження за нею. На перший погляд, запропонована процедура може видатися громіздкою, але істотне обмеження свободи особи, яка підлягає стаціонарному обстеженню, приводить до протилежного висновку.

Для одержання висновку експерта з цього питання йому необхідно надати усі матеріали кримінальної справи (медичну документацію та попередні експертні висновки (у разі їх наявності), а також інші докази).

Можливість призначення додаткової або повторної експертизи не залежить від способу проведення первинної експертизи. Такі експертизи призначаються у випадку необґрунтованості, неповноти або неточності висновку, сумнівів щодо його правильності. А тому не можна погодитися з тим, що підставою для призначення стаціонарної експертизи може бути незгода з висновками амбулаторної експертизи [2, с.230]. У багатьох випадках проведення стаціонарної експертизи представляє собою лише необґрунтоване перестраховування органу (посадової особи), який веде процес.

Серед експертів і, зокрема, судових психіатрів, розповсюдженим є погляд на амбулаторну судово-психіатричну експертизу як на “фільтр” для стаціонарної,

яка має проводитися лише у складних в діагностичному плані випадках, тобто, первинна експертиза, на їх думку, у більшості випадків повинна бути амбулаторною [8]. Разом із тим, слідчий, прокурор, суд, виходячи з обставин справи (наприклад, відомості про те, що у минулому діагноз психічного захворювання особи неодноразово змінювався і т.п.) має всі підстави для призначення первинної у справі експертизи у стаціонарі.

У деяких випадках слідчому, прокурору, судді важко вирішити питання про наявність у справі достатніх підстав для призначення судово-психіатричної експертизи. У літературі висловлювалися побажання щодо видання спеціальної інструкції з підготовки і оформлення матеріалів для проведення цього виду експертизи [9, с.87; 10, с.46; 11]. В такій інструкції можна було би докладно викласти і питання підстав її призначення. На жаль, таке побажання до сьогодні не реалізоване на відміну від тих видів судових експертиз, які проводяться в експертних установах Міністерства юстиції України (криміналістична, товарознавча, біологічна, технічна та інші) [12; 13].

Зважаючи на те, що проведення стаціонарної експертизи вимагає тривалого спостереження за особою або дослідження її здоров'я, закон не передбачає можливості направлення на таку експертизу підозрюваного (ст.205 КПК). Така позиція законодавця видається вірною. Крім того, для проведення стаціонарної експертизи не можуть бути поміщені у медичний заклад (тим більше – у психіатричний) в примусовому порядку свідок і потерпілий. Аргументи, які наводяться деякими ученими на користь протилежної позиції, видаються сумнівними, оскільки встановлення характеру тілесних ушкоджень і визначення психічного або фізичного стану свідків і потерпілих (п 3 ч.1 ст.69 КПК та п.п.2, 4 ст.76 КПК) може бути проведено і в умовах амбулаторної експертизи [14, с.133-136; 15, с.59]. Поміщення до медичного закладу свідка або потерпілого можливе тільки з їх згоди або в примусовому порядку у випадках, передбачених законодавством України (зокрема, ст.ст.13, 14 Закону України "Про психіатричну допомогу") [16; 17].

У відповідності з ч.4 ст.156 КПК, час перебування особи на стаціонарному експертному дослідженні у психіатричній медичній установі будь-якого типу включається у строк тримання під вартою. Не є зрозумілим, чому як для проведення стаціонарної судово-медичної, так і для проведення стаціонарної судово-психіатричної експертизи закон вимагає для поміщення особи у медичний заклад винесення постанови судом за поданням слідчого, погодженого з прокурором (ст.205 КПК), але поряд з цим, про включення часу перебування обвинуваченого на стаціонарному дослідженні в іншому (крім психіатричного) медичному закладі в строк тримання обвинуваченого під вартою законодавець нічого не говорить. На наш погляд, така диференціація не є обґрунтованою. Поміщення особи в будь-який вид медичного закладу пов'язане з ізоляцією особи, обмеженням її особистої свободи, яке в силу конституційного принципу недоторканності особи допус-

кається тільки за вмотивованим рішенням суду (ст.29 Конституції України). Та ж різниця, яка існує у внутрішньому режимі перебування особи в звичайному і психіатричному закладі, не є підставою для такого розмежування, оскільки і в тому і в іншому випадках йдеться про застосування заходу процесуального примусу. А отже, час перебування обвинуваченого на стаціонарній експертизі у медичному закладі будь-якого виду і типу повинен включатися в строк тримання під вартою. Доцільно відповідні зміни внести до ст.156 КПК.

Аналіз ст.205 КПК не дає відповіді на питання, чи оголошується постановою судді про поміщення обвинуваченого у медичний заклад останньому, і чи роз'яснюється йому (його законному представнику) при цьому право на подачу апеляції і порядок його реалізації. Вважаємо, що така постановою має бути оголошена обвинуваченому (його захиснику, законному представнику) під розписку з одночасним роз'ясненням порядку подачі апеляції на рішення судді, а копія її видана обвинуваченому (його захиснику, законному представнику).

Невирішеним до сьогодні питанням залишається тривалість можливого перебування обвинуваченого у медичному закладі. У КПК будь-яка інформація з цього приводу відсутня. Така прогалина у законі створює передумови для необґрунтованого продовження строку тримання обвинуваченого під вартою у випадках затягування експертами проведення стаціонарних експертиз. І оскільки поміщення особи у медичний заклад є заходом процесуального примусу, внаслідок якого особа ізолюється, обмежується її свобода, доцільно, на мій погляд, у кримінально-процесуальному законі прямо передбачити положення про те, що строк перебування обвинуваченого у медичному закладі на стаціонарному обстеженні не може перевищувати одного місяця. У виняткових випадках, коли це викликається складністю дослідження, слід надати експерту право клопотати про продовження строку стаціонарного дослідження. Таким шляхом вирішена ця проблема у ряді європейських країн. Так, строки стаціонарної експертизи дорівнюють: одному місяцю (Угорщина), шести тижням (Польща), двом місяцям (Чехія), не більше шести місяців (Німеччина). Кримінально-процесуальні кодекси перелічених країн, крім Німеччини, передбачають можливість продовження названих строків у разі необхідності.

Отже, пропоную у новому КПК України передбачити статтю "Направлення обвинуваченого на стаціонарну експертизу" наступної редакції:

"У разі наявності висновку експерта про необхідність тривалого спостереження за обвинуваченим або дослідження його, суддя за поданням слідчого, погодженого з прокурором, з метою проведення стаціонарної судово-медичної або судово-психіатричної експертизи, поміщає його у відповідний медичний заклад, про що виносить постанову.

Подання розглядається з додержанням порядку, визначеного частиною статті цього Кодексу.

Постанова негайно оголошується і її копія вручається

обвинуваченому, його захиснику чи законному представнику. Одночасно обвинуваченому (його законному представнику) роз'яснюються порядок і строки оскарження постанови.

Перебування обвинуваченого у медичному закладі не повинно тривати більше одного місяця. У виняткових випадках, коли це викликається складністю дослідження, цей строк може бути продовжений за клопотанням експерта, який проводить експертизу, з додержанням порядку, визначеного статтею - цього Кодексу.

Час перебування особи на стаціонарному експертному дослідженні у медичній установі будь-якого виду і типу включається у строк тримання під вартою.

На постанову судді прокурором, обвинуваченим, його захисником чи законним представником протягом 3 діб може бути подана апеляція до апеляційного суду. Подача апеляції не зупиняє виконання постанови судді”.

Запропоновані зміни мають стати ще одним кроком на шляху вдосконалення і розвитку кримінально-процесуального законодавства України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Деякі питання, що виникли в практиці призначення судових експертиз // Вісник Верховного Суду України. - 2000. -№ 6. -С.29-31.
2. Затеева Н.В. Основания для назначения судебно-психиатрической экспертизы // Доклады итоговой науч. конф. юрид. ф-та Томского ун-та. -Томск, 1976. -С.226-231.
3. Элькинд П.С. Расследование и судебное рассмотрение дел о невменяемых. -М.: Госюриздат, 1959. -111 с.
4. Зинатуллин З.З. Уголовно-процессуальное принуждение и его эффективность (вопросы теории и практики). -Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1981. -136 с.
5. Шостакович Б.В. Клинические предпосылки выбора формы судебно-психиатрической экспертизы в уголовном процессе // Вопросы организации и проведения судебно-психиатрической экспертизы в уголовном процессе. -М., 1973. -С.48-54.
6. Шишков С.Н. Доказывание психических расстройств в советском уголовном процессе: Дисс... канд.

юрид. наук. 12.00.09. -М., 1983. -176 с.

7. Асинкритов В.Ф. К вопросу о выборе вида судебно-психиатрической экспертизы // Межвуз сб. науч. тр. – Свердловск, 1977. -Вып.52. -С.130-132.

8. Боброва И.Н., Мохонько А.Р. О работе судебно-психиатрических комиссий // Судебно-психиатрическая экспертиза (психогении) /Под ред. Г.В. Морозова. -М., 1979. -С.76-77.

9. Исаевич Н.Е., Костанов А.А., Семенова-Тян-Шанская М.В. Практика назначения и проведения судебно-психиатрических экспертиз // Вопросы экспертизы в работе защитника /Под ред. И.Ф. Крылова. -Л., 1970. -С. 85-89.

10. Болотовский И. Недостатки при назначении судебно-психиатрической экспертизы // Социалистическая законность. -1976. -№ 12. -С.46-48

11. Холодковская Е.М., Боброва И.Н. Какие материалы нужны для судебно-психиатрической экспертизы // Социалистическая законность. -1979. -№ 3. -С.45-46.

12. Наказ Міністерства юстиції України “Інструкція про призначення та проведення судових експертиз” від 08.10.1998 р., № 53/5 // Офіційний вісник України. -1998. -№ 46. -Ст.1715.

13. Наказ Міністерства юстиції України “Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз” від 08.10.1998 р., № 53/5 // Офіційний вісник України. -1998. -№ 46 -Ст.1715.

14. Корнуков В.М. Меры процессуального принуждения в уголовном судопроизводстве. -Саратов, 1978. -136 с.

15. Петрухин И.Л. Помещение обвиняемого и подозреваемого на исследование в медицинское учреждение // Социалистическая законность. -1963. -№ 6. -С.59-62.

16. Закон України “Про психіатричну допомогу” // ВВР України. -2000. -№ 3. -Ст.214.

17. Наказ МОЗ України і МВС України “Інструкція про заходи та організацію взаємодії закладів охорони здоров'я й органів внутрішніх справ щодо запобігання небезпечним діям з боку осіб, які страждають на тяжкі психічні розлади” від 19.12.2000 р., № 346/877.

Надійшла до редколегії 24.10.2003

РОЖНОВА В.В. ПОМЕЩЕНИЕ ЛИЦА В МЕДИЦИНСКОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ: ПРЕДЛОЖЕНИЯ К НОВОМУ КПК УКРАИНЫ

Рассмотрены отдельные вопросы основания и процессуального порядка помещения лица в медицинское учреждение для проведения стационарного экспертного исследования; обоснован медицинский характер способа экспертизы и юридический характер оснований помещения лица в медицинское учреждение; к новому КПК Украины предложена норма, предусматривающая основания и процессуальный порядок направления обвиняемого на стационарную экспертизу.

ROZHNOVA V.V. THE PREMISE OF THE PERSON IN MEDICAL INSTITUTION. OFFERS TO THE NEW CRIMINAL PROCEDURAL CODE OF UKRAINE

Separate questions of the basis and the remedial order of a premise of the person in medical institution for realization of stationary expert research are considered; medical character of a way of examination and legal character of the bases of a premise of the person in medical institution is proved; to the new criminal procedural code of Ukraine the norm providing the bases and the remedial order of a direction accused on stationary examination is offered.